

monumentenzorg en archeologie

nieuwsbrief 35, juni 2010

Het unieke Gouds watersysteem

6

Geschiedenis van partnerstad Gloucester

10

Drie Notenboomen prachtig gerestaureerd

14

In deze editie van onze nieuwsbrief laten we enkele bijzondere vondsten zien die we hebben hervonden tijdens de herinventarisatie van het Gouds archeologisch depot. Daarnaast besteden we aandacht aan het unieke Goudse watersysteem en Gloucester, partnerstad van Gouda. Ook leest u over verschillende restauraties zoals die van de Mallemolen en de Drie Notenboomen. We wensen u veel leesplezier!

gemeente
gouda

Herinventarisatie archeologisch depot: *oude vondsten herontdekt*

In het archeologische depot van Gouda liggen alle bodemvondsten die ooit in Gouda zijn gedaan. Opgeslagen in lange rijen dozen. Maar wat zit er precies in die dozen? Dat was tot voor kort voor veel dozen onduidelijk. Daarom is de gemeente dit samen met de Archeologische Vereniging Golda gaan herinventariseren. Met verrassende ontdekkingen!

Dozen in het Archeologisch Depot Gouda

Aardewerkfragmenten

17^e eeuwse runderschedels, gevonden op de Gregorius Coolstraat

Alle dozen open

Het opzoeken van bepaalde vondsten of materiaalsoorten, bijvoorbeeld voor een tentoonstelling, was in de praktijk erg lastig. Daarvoor waren we afhankelijk van het goede geheugen van Golda-leden of van deels verouderde inventarislijsten. Het resultaat was meestal dat elke doos open moest worden gemaakt, op zoek naar die ene vondst. Niet echt handig, aangezien er honderden dozen in het depot staan.

Om daar wat aan te doen is de gemeente samen met de Archeologische Vereniging Golda een herinventarisatieproject gestart. Alle dozen waarvan we niet precies weten wat er in zit, maken we open en bekijken we. Dat gebeurt op de werkavonden van Golda, door

geïnteresseerde Goldaleden. Zij noteren wat er in een doos zit, in welke conditie de vondsten zijn en of er bijzondere, tentoonstellingswaardige vondsten tussen zitten. Deze bijzondere vondsten worden vervolgens beschreven en gefotografeerd.

Eén muisklik

De foto's met beschrijvingen komen in een database te staan. De bedoeling is dat we straks via de computer kunnen zoeken naar mooie of interessante vondsten, en dat dan gelijk duidelijk is in welke doos deze vondsten zitten. Het is dan niet meer nodig om elke doos

in het depot open te maken. Eén muisklik is genoeg om te weten welke doos open moet. Een aanzienlijke verbetering!

Bewaard voor onderzoek

De vondsten die in het depot liggen opgeslagen, blijven daar bewaard voor toekomstig onderzoek. Een groot deel van de opgeslagen vondsten is niet zo spectaculair, maar daarom niet minder belangrijk, zeker voor wetenschappelijk onderzoek. De meeste dozen zijn gevuld met aardewerk. Aardewerk wordt veel gebruikt, breekt relatief snel en blijft in de bodem goed bewaard, dus vinden we er logischerwijs veel van terug. Hetzelfde geldt, zeker in

Veel leuke vondsten zijn herontdekt

Gouda, voor kleipijpen: ook daar vinden we er erg veel van terug. Daarnaast zijn er nog dozen gevuld met metaal, hout, leer en bot. Die laatste categorieën blijven goed bewaard in de natte Goudse bodem, en in het depot staan dan ook veel dozen met bijvoorbeeld leren schoeisel, of schedels van koeien.

Voor tentoonstellingen

Sommige vondsten zijn zo leuk, mooi of interessant dat ze worden gebruikt voor tentoonstellingen over archeologie, bijvoorbeeld in het Goldapoortje. Vaak gaat het dan om complete voorwerpen, maar soms gaat het juist om het verhaal achter het voorwerp en hoeft het voorwerp zelf dus niet compleet te zijn.

Ontdekkingen

De herinventarisatie heeft er voor gezorgd dat veel leuke vondsten, die al jaren in de dozen verstopt zaten, zijn 'herontdekt'. Een paar van die ontdekkingen zijn zo leuk dat we ze u niet willen onthouden. Een kleine greep uit de recente 'ontdekkingen'.

Werpootje

Op het eerste gezicht lijkt dit misschien een saai stukje bot, maar het is meer dan dat: er zit namelijk een stukje lood in. Dat wijst erop dat we hier met een werpkootje te maken hebben. Werpootjes werden gebruikt in een werpspel, vergelijkbaar met het huidige kegelspel. De min of meer rechte bovenkant zorgde ervoor dat de

Werpootje met loden spijker

kootjes rechtop konden worden gezet. Vervolgens werden ze met een werpkoot omver geworpen. De werpkoot werd hiervoor uitgeoord en verzwaard en gevuld met lood. De overige koten werden gemarkeerd met ingesneden merktekens en gaven waarden of eigendommen aan. De koten hebben van nature twee verschillende zijden. De bolle voorkant werd 'stooft' genoemd. De holle achterkant werd met 'schijf' aangeduid.

Middeleeuwse teksten en afbeeldingen wijzen erop dat het kootspel vooral door kinderen werd gespeeld. Met dit op het oog saaie stukje bot heeft een groep kinderen in de 17^e eeuw dus enorm veel plezier beleefd. En, verder fantasierend, hoeveel ruiten zullen door dit werpkootje gesneuveld zijn, met als gevolg een spannende achtervolging door een boze schout?

Scherf met het wapen van Gouda

'Echt' Goudse scherf

Ook deze 17^e eeuwse scherf, gevonden op de Agnietenstraat, lijkt op het eerste gezicht misschien niet zo bijzonder. Toch is hij dat wel, want op deze scherf staat - in zwart - het wapen van Gouda afgebeeld. Iets wat we bijna nooit zien! Waarom het wapen er op staat en van wie het aardwerk was, is onzeker. Mogelijk gaat het om aardewerk dat het stadsbestuur gebruikte of om een gift van de stad Gouda aan een notabele.

Fragment van een kaarsensnuit

werd gebruikt voor het inknippen van kaarsenpitten. Wanneer men de pit van een brandende kaars wilde inknippen, omdat deze begon te roken, knipte men de pit af met een kaarsensnuit. De afgeknipte pit werd opgevangen en uitgedrukt in het bakje en kon worden weggegooid. Dit fragment van een handvat, gevonden op het Paradijs, is mooi versierd en was duidelijk eigendom van een wat rijkere familie. De datering is 16^e eeuws.

Grospenningen

Op de foto ziet u twee zogenaamde grospenningen, gevonden in de Vrouwesteeg. Grospenningen zijn betaalpenningen die werden gebruikt in de Goudse klei- en pijpindustrie. Meestal betreft het eenvoudige bolletjes klei die plat zijn gedrukt tussen de vingers, met wat ingekraste cijfers of tekens. Behalve inkassingen zijn er ook schijfjes bekend met de afdruk van een hielstempeltje van een pijp, de afdruk van een zegelring, een vingerhoed of spijkerkop et cetera. In de 18e eeuw werd ook wel een duitafdruk gebruikt. Elke medewerker in het productieproces had een eigen merkje, dat hij/zij bij een afgewerkt gros kleipijpen legde. Aan het einde van de week kregen de werknemers vervolgens uitbetaald op basis van het aantal grospenningen. Grospenningen komen met name

Twee grospenningen uit de Vrouwesteeg

in Gouda voor, maar zijn ook gebruikt/terugggevonden in Leiden en in Alphen a/d Rijn. Veel Goudse grospenningen zijn afkomstig uit de Drapiersteeg te Gouda, waar veel pottenbakkers en pijpenmakers gevestigd waren.

Tot slot

Veel leuke vondsten dus, waarvan het goed is dat ze niet meer anoniem in een doos verstopt zitten. Behalve deze vondsten zijn er overigens nog meer leuke ontdekkingen gedaan. En we hebben nog vele dozen te gaan, dus er zullen ongetwijfeld nog vele ontdekkingen volgen! Als daar aanleiding voor is, zullen we die nieuw ontdekte oude vondsten zeker bespreken in een volgende nieuwsbrief.

Lijkt het u leuk om zelf te assisteren bij het herinventariseren? Dat kan: op maandagavonden vanaf 19.30 uur kunt u terecht bij de werkruimte van de Archeologische Vereniging Golda, Achter de Kerk 1 (in de tuin van het museumgouda). Wellicht tot dan!

Verzameling grospenningen uit de Drapiersteeg. Collectie Lia Schouten

In het depot liggen natuurlijk ook meer bekende Goudse vondsten. We bespreken enkele bijzondere voorbeelden.

Spaarpot

Deze spaarpot zal bij verschillende Gouwenaren wel bekend zijn. Hij heeft bijvoorbeeld deel uitgemaakt van de tentoonstelling 'Onze oude burens' in 2003. Het is om verschillende redenen een bijzondere vondst. De spaarpot dateert uit de periode 1740 -1780. Hij is beschilderd met plantenmotieven en op de voet is de naam van de eigenaar geschilderd: Jacob. Waarschijnlijk was dit een kind dat de spaarpot voor zijn verjaardag kreeg. Jacob heeft zijn spaarpot kennelijk nooit gebruikt: de spaarpot werd leeg maar onbeschadigd teruggevonden. Ook zonder inhoud was hij echter waardevol genoeg om te stelen: in 1997 werd hij door inbrekers gestolen uit een tentoonstelling. Een paar jaar later werd hij bij toeval teruggevonden bij een antiquair in Amsterdam. Dubbel ontdekt dus, en nu veilig opgeslagen in het Goudse depot!

18^e eeuwse spaarpot met op de voet de naam Jacob

Houten oefenzwaard

Dit zwaard blijft een bijzondere vondst waar we nog niet helemaal zeker van weten waarvoor hij gebruikt is. Hij is gevonden in de kelder van Westhaven 65 en dateert vermoedelijk uit de 18^e of 19^e eeuw. Het betreft een houten degen met een metalen gevest. Een echt militair wapen is het niet, zoveel is duidelijk. Het zou om een oefenzwaard kunnen gaan, of om een speelgoedzwaard, al is het voor dat laatste doel wel erg lang (circa 70 cm) en, door de metalen handbeschermer, vrij zwaar. Waar het wapen ook voor gediend heeft, het is hoe dan ook een unieke vondst, waar in Nederland weinig andere exemplaren van bekend zijn.

Houten zwaard, lengte 70 cm

Houten trip

Ook afkomstig van Westhaven 65, maar gevonden op een veel grotere diepte dan het zwaard, is deze houten trip. Dit exemplaar is voorzien van metalen strips en dateert rond 1400. Trippen zijn een soort onderschoenen die als zool onder de normale schoenen werden gedragen. Dat was nodig, omdat de wegen in de Middeleeuwen vaak slecht waren en dus modderig en nat. Om de leren schoenen te beschermen tegen modder en kou, werden de trippen onder de schoenen gebonden. In het Goudse depot liggen heel veel leren schoenen: door de hoge grondwaterstand blijft het leer goed bewaard in de Goudse bodem. De schoen op de foto is gevonden in de Patersteeg en dateert rond 1500.

Leren schoen en houten trip

Het unieke Goudse watersysteem

In het project Hollandse Waterstad is veel aandacht besteed aan het historische water in Gouda. Het heeft duidelijk gemaakt dat de binnenstad een uniek watersysteem heeft met een hoge monumentale waarde. De gemeente Gouda wil hier ook de komende jaren aandacht op blijven vestigen en duidelijk maken dat het systeem als geheel een bijzondere waarde vertegenwoordigt.

De Goudse geschiedenis is onlosmakelijk verbonden met water en dat heeft haar sporen nagelaten. Gouda dankte in de middeleeuwen haar welvaart aan de internationale scheepvaartroute die door de binnenstad liep. In de Haven en Gouwe liggen als herinnering daaraan nog steeds het Amsterdams Verlaat, de Donkere Sluis en de Havensluis die gezamenlijk de langste schutsluis van Europa vormen. Omdat Gouda aan de getijdenrivier de Hollandsche IJssel ligt, kon zij gebruik maken van het hoge water voor het schoonhouden van het watersysteem. De kracht die dit gaf, spoelde de grachten schoon; het zogenaamde 'schuren'. In de achttiende eeuw werd hiervoor de Donkere Sluis van zogenaamde kruisende deuren voorzien zodat de waterkracht optimaal werd gebruikt. De kruisende deuren van de Donkere Sluis zijn nog steeds aanwezig. Daarmee is het een bijzonder monument want het is de enige sluis met dit systeem in Nederland. Voorjaar 2009 is de onderdoorgang

Reeuwijks verlaat vóór de restauratie. Op de plek waar oorspronkelijk de deur naar de Sluipwijkse polder was, staat nu een muur

Dubbele Buurt gerestaureerd. Daarmee is een belangrijke schakel in het watersysteem in de binnenstad hersteld.

Reeuwijks Verlaat

Het watersysteem in de binnenstad is een functionele eenheid, maar het staat in verbinding met andere watersystemen en gebieden in de

omgeving. Die watersystemen beïnvloeden elkaar en de samenhang is relevant. Een bijzonder interessant gebied ligt aan het einde van de Burgvlietkade aan de Breevaart tussen Reeuwijk en Gouda. Het is een idyllische, groene plek met een eigen romantische uitstraling. Middelpunt is het zogenaamde Dubbel(d) of Reeuwijks Verlaat. Het is klein, ietwat vervallen en relatief

onbekend. Vooral waterrecreanten en fietsers kennen het als verbinding tussen Gouda en de Reeuwijkse Plassen. Naast de sluis staat een bakstenen gemaaltje van het hoogheemraadschap van Rijnland, en verscholen in het groen en achter een stevig hekwerk is nog een oude molenstomp te zien. Veel mensen

De Goudse geschiedenis is onlosmakelijk verbonden met water

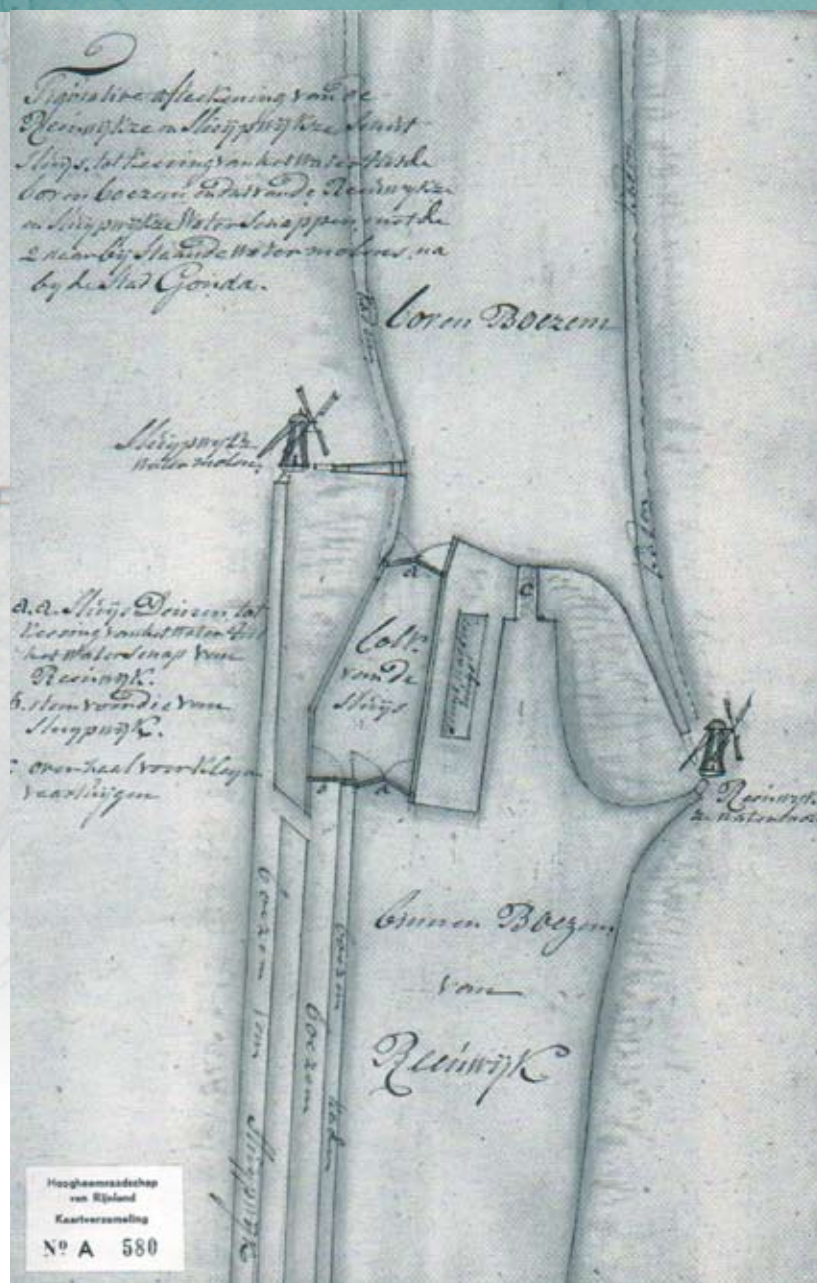
zullen niet weten dat deze plek een bijzondere historische locatie is waar verschillende elementen uit de ingewikkelde waterstaatkundige geschiedenis van Gouda en haar omliggende polders te zien zijn.

Geschiedenis

De geschiedenis van deze plek gaat terug tot het begin van de zeventiende eeuw. De polder Reeuwijk besloeg een groot gebied en waterde af op de Oude Rijn en de Hollandsche IJssel. In de loop der tijd ontstonden afzonderlijke afwateringseenheden die elk om een eigen oplossing vroegen. Respectievelijk in 1604 en 1608 zijn aan weerszijden van de Breevaart twee poldermolens gebouwd om de waterpeilen in de naastgelegen polders op het goede niveau te

houden. De molens zouden drie eeuwen hun functie behouden. In diezelfde tijd kreeg de polder Sluipwijk vergunning om af te wateren via de Karnemelksloot op de Hollandsche IJssel. Reeuwijk loosde toen al via de Breevaart op de Hollandsche IJssel. Beide afwateringen kruisten elkaar en mede daarom werd besloten dat beide polders een gezamenlijke

afwatering via de Breevaart zouden krijgen. Vanwege de verschillende waterpeilen was het nodig een sluis met een dubbele uitgang te maken: een zogenaamd dubbel verlaat of driewegsluis. Omdat beide polders een verschillend waterpeil hadden, ontstonden er nu vlak naast elkaar twee afzonderlijke weteringen met een

Manuscriptkaart uit 1801 van de Reeuwijkse Sluis met de poldermolens van Sluipwijk en Reeuwijk door Klaas Vis (archief van het Hoogheemraadschap van Rijnland in Leiden). Het zuiden is boven bij deze kaart. Tussen de beide molens ligt de Breevaart met een overhaal voor kleine schepen (c) en een schutsluis met drie deuren (het Dubbele Verlaat) aan de polderzijde, één naar Sluipwijk (b) en de twee andere voor Reeuwijk (A).

Bij de restauratie is onder andere de derde deur weer teruggeplaatst

verschillende waterhoogte, gescheiden door een smalle kade. De ene wetering liep langs de Bodegraafse Straatweg en werd ook wel Vaarwetering genoemd. De andere wetering liep naar de polder Sluipwijk en liep over in de vaart langs de Platteweg en werd Reeuwijkse wetering genoemd.

Aanpassingen door overlast

In een veengebied waar het water regelmatig voor overlast zorgde, was het nodig steeds aanpassingen te doen om de waterhuishouding zo optimaal mogelijk te laten functioneren. Eind negentiende eeuw was het hoogheemraadschap van Rijnland vanwege de wateroverlast

door de vervening al overgegaan op stoombemaling van zijn gebied. Het hoogheemraadschap liet toen een stoomgemaal bouwen op de Hoge Rijndijk bij Zwammerdam. Eén van de molens aan de Oude Rijn en de molens langs de Breevaart behielden vooralsnog echter nog wel hun rol in de bemaling. In 1934 bouwde Rijnland het huidige elektrische gemaal aan de Burgvlietkade naast de sluis. De poldermolens hadden toen hun rol al verloren. De Sluipwijkse molen is in de loop van de twintigste eeuw geheel verdwenen en van de Reeuwijkse molen is alleen de molenstomp nog bewaard. Deze doet nu dienst als woning. Bijzonder is dat de oorspronkelijke waterdoorlaten naar de molens nog aanwezig zijn. Het gemaal uit

1934 is nog steeds verantwoordelijk voor de gehele bemaling van het gebied.

Ook de sluis zelf is regelmatig gerestaureerd. Dit gebeurde voor het laatst in 1972. Het sluishoofd richting Sluipwijk is toen dichtgemetseld. Nadat de Elfhoevenplas was gegraven en een onderdeel was gaan uitmaken van het Reeuwijkse Plassengebied, hadden beide weteringen hetzelfde peil gekregen. Het was daardoor onnodig beide deuren te handhaven. Van de vaart naar Sluipwijk is nog maar een klein stukje over. De kade die beide weteringen scheidde, is nu als smal wandelpad aanwezig. Het Reeuwijkse Verlaat dient nu vooral voor de recreatievaart van en naar de Reeuwijkse plassen.

Plaatsing van de nieuwe deur

Restauratie tot driewegsluis

Sinds het najaar van 2009 staat het Reeuwijks Verlaat op de gemeentelijke monumentenlijst. De staat van de sluis was niet goed waardoor een restauratie nodig was. Deze ging in oktober van start. Voor de restauratie is de sluis eerst drooggelegd om de staat van de sluisdeuren en de fundering te kunnen beoordelen. Toen werd geconstateerd dat de fundering goed was, maar dat de deuren vervangen moesten worden. Tijdens

de restauratie kon o.a. dankzij een bijdrage van het hoogheemraadschap van Rijnland de derde deur aan de Sluipwijkse kant worden hersteld. Hiermee ging een wens van de bewoners in vervulling. De sluis is nu weer een echte driewegsluis. De waalstenen van de gemetselde wanden van de sluiskolk zijn vervangen door originele ijsselsteentjes. Ook de keerwanden buiten de sluis bleken slecht en zijn opnieuw opgebouwd met ijsselsteentjes. De fietsbrug over de sluis moest

ook worden aangepast. Het oude bedieningssysteem voldeed niet meer aan de huidige arbo-eisen en is vervangen door een systeem met kaapstaanders. Het asfalt is vervangen door klinkerbestrating en gras om de waterafvoer langs de sluis te verbeteren.

De restauratie van de sluis is in april afgerond, bijtijds voor het nieuwe vaarseizoen. Het totale project, inclusief fietsbrug en bestrating is in mei geopend.

Literatuur:

- G.J. Arends** **Sluizen en stuwen; de ontwikkeling van de sluis- en stuwbouw in Nederland tot 1940 (Delft, 1994)**
- F. Nieuwmeyer** **Architectuur en stedenbouw in Zuid-Holland 1850-1945 (Zwolle 1996)**
- F. Nieuwmeyer** **Waterstaatkundige objecten in Zuid-Holland, uit: Tijdschrift voor Waterstaatsgeschiedenis 8 (1999)**

Geschiedenis van partnerstad Gloucester

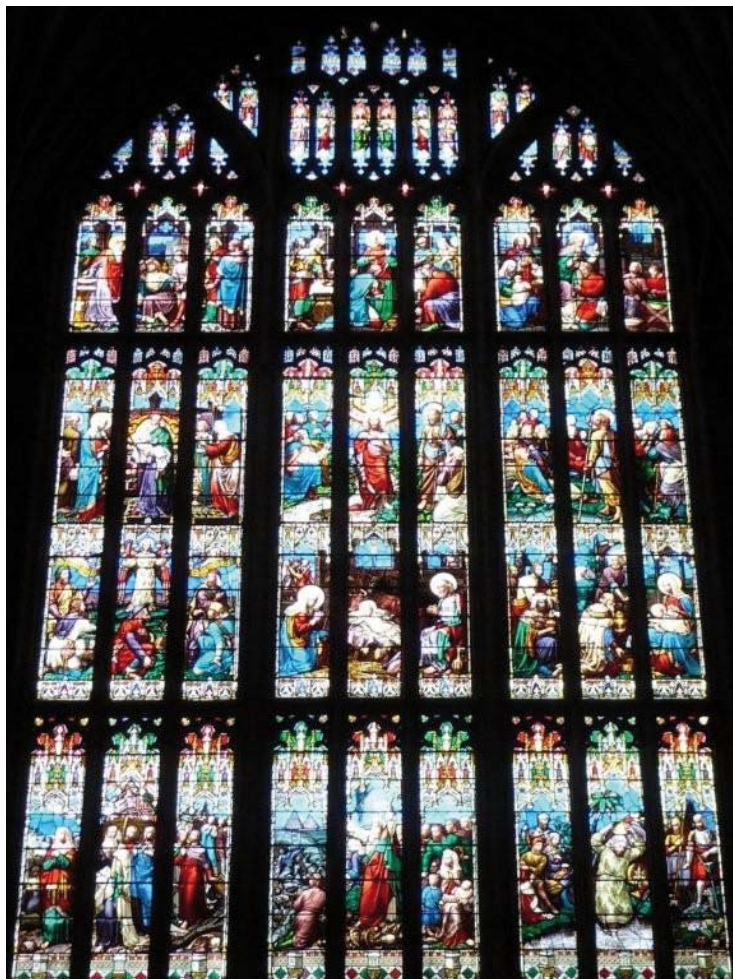
Gouda heeft verschillende partnersteden. In de vorige nieuwsbrief stond een artikel over de historische overblijfselen van het stadje Elmina in Ghana waarmee Gouda een vriendschapsband heeft. In deze nieuwsbrief leest u over de geschiedenis van Gloucester in het zuidwesten van Engeland.

Gloucester, sinds 1972 partnerstad, heeft veel gemeen met Gouda. Zowel Gloucester als Gouda is een oude stad aan een getijdenrivier, exposeert historische schepen in de haven en heeft vele monumenten waaronder een unieke kerk met gebrandschilderde ramen. Andere parallellen zijn problemen met tweede generatie immigranten en de plannen om de fysieke leefomgeving te verbeteren, zoals bijvoorbeeld het ontwikkelen van de spoorzone en wijkontwikkeling.

Romeinse nederzetting

Het centrum van Gloucester staat op de plaats van een Romeins fort dat dateert uit 60 na Christus. Rond 97 na Christus werd het een autonome Romeinse kolonie, Glevum. In de 2^e eeuw bezat de stad een forum, baden en een basilica. Hoewel het fort is verdwenen, zijn de contouren van het fort nog terug te vinden in het stratenpatroon, bijvoorbeeld in de gebogen hoek van Brunswick Road en Parliament Street. Na de slag bij Dyrham in 577 werd Gloucester een van de steden die de Saksen veroverden. Het is niet duidelijk hoeveel zij van de Romeinse stad hebben overgelaten. Archeologisch onderzoek moet daar meer helderheid over geven. Nog steeds komen bij werkzaamheden Romeinse overblijfselen aan het licht.

Deel van het enorme gebrandschilderde raam in het koor van de kathedraal (14^e eeuw)

Kloostergang van de kathedraal met waaiergewelven

Kapellen en kastelen

Rond 900 na Christus wordt er een kapel gesticht door Æthelflæd, dochter van Alfred the Great en vrouw van de graaf van Mercia. Zij laat de stad herbouwen. Waarschijnlijk heeft de binnenstad in die tijd haar huidige stratenpatroon gekregen. Ook is Æthelflæd mogelijk de opdrachtgeefster van het kasteel op Kingsholm Gloucester. Later is dit kasteel gebruikt door verschillende Saksische en Normandische koningen voor hun raden en parlementen. Het kasteel bestaat niet meer, maar bij opgravingen zijn wel restanten gevonden. In 679 wordt de St. Peters Abbey gesticht en in 1089 herbouwd. De kapel groeit in de volgende eeuwen, maar vooral in de 14^e eeuw, uit tot de beroemde Gloucester kathedraal met haar bijzondere glas in lood. In de 11^e eeuw bouwt Willem de Veroveraar een kasteel in Gloucester.

Handvest

Het belang van Gloucester wordt in 1155 bevestigd door Hendrik I in een handvest waarin de privileges van de stad beschreven zijn. In de loop van de tijd worden de verkregen vrijheden vergroot en leidt het tot het oprichten van het latere hertogdom Gloucester.

Slag om Gloucester

In 1643 speelt de stad een belangrijke rol in de Engelse burgeroorlog omdat ze weigert zich te onderwerpen aan koning Charles I. Na een belegering van een aantal weken wordt de stad ontzet door een leger uit London. De slag om Gloucester wordt veelal gezien als het keerpunt van de Engelse burgeroorlog. Na het herstel van de monarchie in 1660 is Charles II Gloucester niet vergeten. Hij beveelt de stadsmuren te slopen en eist de landerijen terug.

Havengebied

Gloucester ligt aan de getijdenrivier de Severn. De Severn is als veel andere rivieren door de eeuwen heen gebruikt om handel te drijven. Door het graven van kanalen in de 19^e eeuw ontwikkelt Gloucester zich als regionaal centrum voor handel en opslag. Het is ook de tijd dat de typisch Engelse long boats zich ontwikkelen (zie foto). De bloei van de stad als haven is echter van korte duur. De concurrentie van andere steden en schaalvergroting zorgde al in de Eerste Wereldoorlog

dat de haven in verval raakte. Het havengebied is nu recent herontwikkeld. Het is een van de gebieden die de Gloucester Heritage Urban Regeneration Company (GHURC) aan het ontwikkelen is. Deze instelling heeft als doel om het leven in de historische gebieden van Gloucester terug te brengen en richt zich met name op de herstel van de fysieke infrastructuur. Bij de herontwikkeling van de haven zijn pakhuizen gerestaureerd en hebben een nieuwe bestemming gekregen; naast de omvorming tot woningen

en winkels is ook het nationaal watermuseum en het stadhuis in een van de pakhuizen gevestigd. Naast de reconstructie van het havengebied zijn er zes andere gebieden aangewezen voor herontwikkeling zoals het stadscentrum, gebieden langs vervallen kanalen en het stationsgebied. In een periode van 10 jaar pakt het GHURC met heel veel geld van de landelijke overheid zeven grootschalige reconstructies op. Met deze aanpak wil het een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van Gloucester te schrijven.

Reconstructie van de haven met gerestaureerde pakhuizen

Meer weten?

Wilt u meer weten over dit project?

Kijk dan op www.gloucesterurc.co.uk.

Bent u nieuwsgierig geworden naar de geschiedenis van Gloucester?

Meer informatie hierover vindt u op www.visit-gloucestershire.co.uk/gloucester/18th.htm.

Restauratie van de Mallemolen

Molenkap waarop later het riet geplaatst is

Vervoer over het water van de nieuwe kap

Aan de Mallemolen, gelegen aan de 1^e Moordrechtse Tiendweg bij het voormalige Uiverplein, vindt een grote restauratie plaats. Het rijksmonument wordt in oorspronkelijke staat gereconstrueerd.

De Mallemolen, een scheprad-watermolen, is omstreeks 1804 gebouwd en bemaalde de Oostpolder in Schieland. In 1904 nam het naastgelegen zuiggasgemaal de functie van de molen over. De molen werd in 1908 onttakeld en deed vanaf die tijd alleen nog dienst als woning.

Molen draaiend maken

Nadat de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed de moleninventarisatie voor het hele land had afgerond, werd de Mallemolen in 2004 op de rijksmonumentenlijst geplaatst. Het doel was deze incomplete molen weer draaiend te maken. Hiervoor draagt de rijksdienst 60% van de subsidiabele kosten bij en van de molenregeling van de provincie komt ook een bijdrage.

Daarnaast verstrekt de Dienst Landelijk Gebied een bijdrage in de restauratiekosten van de molen en waterloper.

Ensemble van waterwerken

Het was een wens van de gemeente om het naast gelegen zuiggasgemaal eveneens bij de bescherming te betrekken. De redenatie was dat de molen en het zuiggasgemaal samen een historisch gegroeid ensemble van waterwerken is. Helaas nam de RCE het advies niet over. Inmiddels is het zuiggasgemaal wel aangewezen als gemeentelijk monument.

Reconstructie

Het plan is de molen in oorspronkelijke staat te reconstrueren. De

bouwtekeningen zijn niet meer bekend, maar het oorspronkelijke bestek is nog wel aanwezig. De ontbrekende kap kan hierdoor gereconstrueerd worden. Deze kap is in Sliedrecht gemaakt en over het water, over de Gouwe, naar Gouda verscheept. Bij het verschijnen van deze nieuwsbrief zal de kap geplaatst zijn. De raderen, het gaande werk en de wieken worden ook elders gemaakt, in Hoogmade. De indeling van de kamers komt terug net als de bedstee en schouw.

Toekomst

De molen krijgt een educatief karakter. Een molenaarsvereniging zal de molen regelmatig laten draaien. In het zuiggasgemaal is een eenvoudige horecafunctie gepland.

Drie Notenboomen

prachtig gerestaureerd

Het rijksmonument de Drie Notenboomen dateert uit het midden van de 19^e eeuw. Tot 1972 zat de van oorsprong oudste blekerij van Gouda van de familie Jaspers in het pand. Nadat het gebouw zijn functie verloor als industrieel pand heeft het lange tijd leeggestaan.

Gouda heeft er een mooi opgeknapt monument bij. In februari vond de feestelijke oplevering van de restauratie van de Drie Notenboomen aan de Kattensingel plaats. Het pand heeft een mooie herbestemming gekregen: het is het hoofdkantoor van de Thomastichting, een stichting die woonvormen opzet voor verstandelijke gehandicapten.

Burgerinitiatief

Die langdurige leegstand heeft de staat van het bedrijfsgebouw geen goed gedaan. De staat van het pand was voor de restauratie zeer slecht. Een burgerinitiatief heeft ervoor gezorgd dat het pand verkocht werd voor een symbolisch bedrag, maar met restauratieplicht.

Slechte staat

De slechte staat van de Drie Notenboomen had vooral te maken met lekkages. Hierdoor hadden onder meer het metselwerk, de muurplaten, de vloeren en de spanten te lijden gehad en moesten vervangen worden. De kap was in redelijke staat. Van de oorspronkelijke kapconstructie was veel over zodat deze goed gerestaureerd kon worden.

Met dit hijswiel werd de was omhooggetakeld om op de zolders te dragen

Boven de ingang zijn de drie notenboomen te zien

de eerste verdieping te laten zakken en de vloer van de zolderverdieping omhoog te plaatsen. Hierdoor zijn er behalve een hoge begane grond ook twee goed te gebruiken verdiepingen met voldoende hoogte ontstaan.

Restauratie

Zo'n vier jaar geleden is begonnen met de restauratie. Het pand, oorspronkelijk gebouwd als blekerij,

had zijn beperkingen. Voor de nieuwe functie was de bovengelegen droogruimte te laag. In overleg met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed is besloten om de vloer van

De Drie Notenboomen is weer een prachtig pand met een nieuwe functie. De voormalige blekerij heeft een tweede leven gekregen met een veilige toekomst voor de boeg.

Korte berichten

Verbond van Leiden

De gemeente Gouda gaat samenwerken met de Faculteit der Archeologie van de Universiteit van Leiden. Onder de mooie titel 'het Verbond van Leiden' is een samenwerkingsverband opgestart tussen de universiteit en diverse gemeenten in Zuid-Holland die over een archeologische dienst beschikken, waaronder dus ook Gouda.

Het doel van de samenwerking is het verbeteren van de kwaliteit en bruikbaarheid van archeologisch onderzoek, zowel op wetenschappelijk als maatschappelijk gebied. Tot nu toe werkten de gemeenten en de universiteit daar nog afzonderlijk van elkaar aan, terwijl met een samenwerking veel meer te bereiken is. Onderdelen van de samenwerking zijn onder meer het faciliteren van stages voor studenten, het geven van gastcolleges door gemeentelijk archeologen en het uitwisselen van publicaties. Daarnaast gaan de universiteit en de gemeenten in de toekomst samenwerken bij congressen, symposia en uitvoerende projecten.

Jeruzalemkapel

De gemeente Gouda restaureert de Jeruzalemkapel en de naastgelegen achttiende eeuwse woning en laat daarbij zoveel mogelijk de ontstaansgeschiedenis van het complex zien. Zowel de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed als de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit hebben geadviseerd het plan op deze wijze aan te pakken. Rond het gebruik en de restauratie ontstond eind 2009 echter een bijzondere situatie, omdat het Historisch Platform Gouda het niet eens was met de door de gemeente ingeslagen weg.

Via een burgerinitiatief werd de gemeenteraad gevraagd een ander besluit te nemen. Doel van het initiatief was de oorspronkelijke kapel te reconstrueren en daarvoor de scheidingsmuren te verwijderen tussen de twaalfhoekige kapel en de ruimte in de woning waar het graf van de stichter van de kapel was gevonden. Bovendien maakten de initiatiefnemers zich ernstig zorgen over de publieke toegankelijkheid van deze unieke Jeruzalemkapel.

De gemeenteraad behandelde het burgerinitiatief op 10 februari 2010. Na een grondige voorbereiding door de raadsleden nam de raad een amendement van de PVDA, Groen Links en SGP aan om de publiekstoegankelijkheid te garanderen en eerst de huidige restauratie af te ronden. Een jaar na ingebruikname wordt het ge-

bruik van het complex met de gebruikers geëvalueerd. Het Streekarchief Midden-Holland wordt de hoofdhuurder van het complex en brengt haar publieksfuncties met name op de begane grond van het complex onder. De ruimten op de verdiepingen gaan gebruikt worden door de Bibliotheek en het Historisch Platform. Een mooie combinatie van gebruikers die de historie van Gouda een warm hart toedragen. De opening van de Jeruzalemkapel wordt verwacht in september 2010.

Jeruzalemkapel met naastgelegen 18^e eeuwse woning

Negentiende eeuw centraal tijdens Open Monumentendag 2010

Open Monumentendag valt dit jaar op zaterdag 11 september 2010 en sluit aan bij het landelijke thema onder de noemer 'De smaak van de 19e eeuw'. Gedurende deze dag openen in Gouda diverse negentiende eeuwse monumenten gratis hun deuren voor het publiek en vinden op verschillende locaties in de binnenstad bijzondere activiteiten plaats die het thema aan de hand van Goudse voorbeelden (meubels, interieurs en tijdsbeelden) verduidelijken. De negentiende eeuw kende stormachtige ontwikkelingen, die het aanzicht van Nederland voorgoed zouden veranderen. Met de industriële revolutie verschenen civiele werken, zoals spoorwegen, kanalen, bruggen, fabrieken, gemalen en watertorens. Ingenieurs en constructeurs ontwierpen deze gebouwen en maakten daarbij gebruik van nieuwe materialen als gietijzer, staal en gewapend beton. Veel steden kregen een ander aanzien door de afbraak van middeleeuwse vestingmuren. Na de afschaffing van het gildenstelsel kwam het beroep van architect van de grond. Voor de architect stond het zoeken naar de gewenste verschijningsvormen van de nieuwe gebouwen centraal. Niet alleen voor voor fabrieken maar ook

voor nieuwe verworvenheden als stationsgebouwen, musea, warenhuizen, stadsparken, theaters, muziekzalen en sportgebouwen. Elk type gebouw kreeg een eigen vorm, waarbij teruggegrepen werd op het beste uit eerdere bouwstijlen. Deze werden in een eigentijdse jas gestoken: de neostijlen en het eclecticisme.

Ten onrechte werd nog tot ver in de jaren '90 van de twintigste eeuw over de bouwkunst uit de negentiende eeuw, en dan met name de tweede helft, gesproken als 'de lelijke tijd' en als 'levenloze stijlnamaak'. Verschillende historische stijlreferenties werden gecombineerd. Hierdoor ontstond de idee dat er geen zuiverheid in architectuur zou zijn. Tegelijkertijd had de industriële revolutie ervoor gezorgd dat meubels en voorzieningen zoals verlichting, verwarming en hygiëne, voor een grote groep mensen beschikbaar waren gekomen. Wonen werd een massaconsumptiegoed, maar bleef in vormentaal behoudend, inspelend op de smaak van de burger. Al deze ontwikkelingen leverden met elkaar een geheel eigen architectuur op.

Het jaarlijkse erfgoedmagazine ERFGOUD is ook geheel gewijd zijn aan het thema. Het magazine verschijnt eind juli en is verkrijgbaar bij de boekhandels, de ANWB, de VVV, museumgoudA en het Streekarchief Midden-Holland.

Stolwijkerschutsluis wordt gerestaureerd

Aan de Hollandsche IJssel in de Gouderakse dijk ligt de Stolwijkerschutsluis. De sluis is sinds 1990 rijksmonument. Vanaf dat moment hebben verschillende regionale en lokale partijen zich ingezet voor restauratie. Dat was lange tijd niet mogelijk, maar nu gaat het toch echt gebeuren. De restauratie start in de loop van 2010 en moet voor 1 januari 2012 afgerond zijn. De sluis

Zicht op de Stolwijkerschutsluis en de Gouderaksedijk

krijgt hiermee weer de functie van toegangspoort naar de Krimpenerwaard en knooppunt voor de kleinschalige waterrecreatie in een landschappelijk aantrekkelijk wandel- en fietsgebied.

De Stolwijkerschutsluis is eigendom van het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard. Ze is in 1799 gebouwd om de verving van de Krimpenerwaard mogelijk te maken. De verving is niet gelukt en de sluis is daarom tussen 1831-1889 buiten gebruik geweest. Daarna heeft de sluis tot 1988 een functie gehad voor vervoer van onder andere landbouwproducten. Na de Tweede Wereldoorlog werd de sluis gebruikt om puin uit het gebombardeerde Rotterdam naar de Krimpenerwaard te vervoeren.

In januari van dit jaar heeft het ministerie van OCW extra subsidie beschikbaar gesteld voor rijksmonumenten. Op deze manier wil het ministerie bouwactiviteiten stimuleren en zo de gevolgen van financiële crisis tegen gaan. De Provincie Zuid-Holland betaalt via het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) voor Nationaal Landschap mee. Verder dragen de gemeente Gouda, de K5-gemeenten, de Stuurgroep Hollandsche IJssel en het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard bij aan de kosten.

colofon

Deze nieuwsbrief is een uitgave van de gemeente Gouda.

Er kunnen geen rechten aan worden ontleend.

- oplage:** 1.000 ex
- redactie:** Dorothee Posthumus Meyjes (gemeente Gouda), Brenda van der Laan (Communicatiewinkel, Utrecht).
- auteurs:** Gerard Boks, Maarten Groenendijk, Ruud Hofman, Marjo van Loon, Dorothee Posthumus Meyjes m.m.v. Peter Oskam
- foto's:** Maarten Groenendijk, Theo Krins, Marjo van Loon, Peter Oskam; Afbeelding kaart Reeuwijks verlaat afkomstig uit 'de Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst: Gouda', Zwolle 2001
- omgeving:** Henriëtte Wildschut, afdeling Grafische Vormgeving gemeente Gouda.
- druk:** Twigt Grafisch Facilitair Waddinxveen.

De nieuwsbrief is gratis af te halen in stadswinkel Buytnerf (Klein Amerika 20), bij balie Antwerpseweg 5, bij de balie van het Stads-kantoor Agnietenstraat 24 en bij de VVV, Bibliotheek en Musea. Ook vindt u de nieuwsbrief op www.gouda.nl/archeologie.